

**Zwyczaje i obyczaje górnośląskie. Życie religijne /
Oberschlesische Sitten und Bräuche. Religiöses Leben,
wybór tekstów B. Linek, wyd. Dom Współpracy Polsko-
-Niemieckiej, Gliwice 2013 (Archiwum Historii Mówionej,
t. 1), ss. 111**

**II wojna światowa we wspomnieniach mieszkańców Górnego
Śląska / Zweiter Weltkrieg in Erinnerungen der Einwohner
Oberschlesiens, wybór i red. naukowa A. Dawid, wyd.
Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej, Gliwice–Opole 2014
(Archiwum Historii Mówionej, t. 2), ss. 174**

Prezentowane tomy są wynikiem projektu „Archiwum Historii Mówionej”, realizowanego wspólnie przez Dom Współpracy Polsko-Niemieckiej oraz Związek Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce i zapoczątkowują cykl publikacji, w których prezentowane są dobrane tematycznie fragmenty relacji świadków historii – Polaków i Niemców mieszkających w tym samym czasie na Śląsku. Ich celem, jak piszą wydawcy w przedmowie do pierwszego z tomów, „jest zaproszenie i wprowadzenie do niezwykłego świata «historii mówionej», który pozwala „zrekonstruować odmienny i bogatszy obraz przeszłości” (s. 5). W tomie drugim dodają zaś, że zależy im szczególnie na oddaniu subiektywnych doświadczeń i wspomnień ludzi, a jednocześnie nakreśleniu odbiorcom „ram «wielkiej historii»” z punktu widzenia zwykłego człowieka (s. 6). Relacje zbierane w projekcie „Archiwum Historii Mówionej” nagrywane są przez młodych mieszkańców Górnego Śląska i udostępniane na portalu e-historie.pl w układzie tematycznym.

W pierwszym tomie serii, *Zwyczaje i obyczaje górnośląskie. Życie religijne*, zaprezentowano tematy „fundamentalne dla tożsamości regionalnej”, w których „ostały się specyficzne wartości, do których społeczeństwo regionu odwoływało się przy wychodzeniu z komunizmu” (s. 9). Możemy tu zatem przeczytać dwadzieścia fragmentów ciekawych opowieści, m.in. o godowych czy dożynkowych tradycjach, religijnych uroczystościach i obrzędach oraz nieznanymi gdzie indziej zwyczajach. W tomie drugim, *II wojna światowa we wspomnieniach mieszkańców Górnego Śląska*, opublikowano często dramatyczne wspomnienia Górnoszlązaków z okresu II wojny światowej i bezpośrednio po jej zakończeniu. Pośród dwudziestu czterech fragmentów, będziemy mogli znaleźć wspomnienia Polaków, Niemców i tych, którzy definiują siebie jako Górnoszlązaków. Z różnych perspektyw

popatrzymy na wojenną rzeczywistość prześladowań i represji oraz na wojenne przesiedlenia ludności.

W obu tomach publikowane wspomnienia zostały poddane redakcji językowej (z zachowaniem specyfiki górnośląskiej mowy) i opatrzone przypisami rzeczowymi, wyjaśniającymi znaczenie gwarowych wyrażen (wyłącznie takie przypisy znajdziemy w tomie pierwszym) oraz objaśniającymi kontekst historyczny, wydarzenia i postaci, a także korygującymi błędy pojawiające się w narracji (tak w tomie drugim). Dopiero w tomie drugim pojawił się też bardziej rozwinięty wstęp, przybliżający historyczne tło wydarzeń opisywanych we wspomnieniach, co wydaje się niezbędne dla właściwego odczytania źródeł przez ludzi młodych, do których kierowana jest ta publikacja. Pozostaje mieć nadzieję, że podobne wprowadzenia będą się pojawiały również w kolejnych tomach z tej serii. We wstępie do tego tomu znajdujemy również nieco więcej informacji na temat samych świadków oraz kulis powstania źródeł. Dowiadujemy się m.in., że relacje były nagrywane w językach dogodnych dla rozmówców – w polskim, niemieckim i/lub gwarze śląskiej (w obu książkach relacje publikowane są po polsku z niemieckim tłumaczeniem). Opiszano tu również zakres ingerencji redaktorskich w publikowane źródło, odsyłając do oryginalnych nagrań prezentowanych w Internecie. Co cenne, do pierwszego tomu serii dołączona została płyta, z której odsłuchać można (niestety nie wszystkie) wspomnienia opublikowane w książce, oraz jedno dodatkowe nagranie.

Jednakże ani ze wstępów, ani z samej treści obu tomów nie sposób dowiedzieć się, czy źródła, z którymi mamy do czynienia w tej publikacji, są w swej istocie rzeczywiście historią mówioną. Próżno szukać tu bowiem jakichkolwiek wskazań metodologicznych, jakie przyświecały młodym badaczom i ich merytorycznym opiekunom przy wywoływaniu tych źródeł – nie wiemy, czy wyposażeni byli oni w instrukcje prowadzenia rozmów ze swoimi świadkami historii, czy w ramach danego projektu przyświecał im jeden wspólny kwestionariusz pytań, wreszcie: jaką część relacji stanowi publikowany fragment – czy jest to wycinek dłuższej (biograficznej?) opowieści, czy też opracowany fragment dziennikarskiego wywiadu, prowadzonego na określony tytułem projektu temat? Jest to niewątpliwie duża słabość tej publikacji, skądinąd bardzo wartościowej, zwłaszcza w badaniach nad lokalną tożsamością i (przemijającą?) kulturą ludową oraz unikatową historią regionu.

Katarzyna Bock-Matuszyk
Wrocław